

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕДИЦІЙНОГО СЕРВІСУ В «ЛЬОДОВОМУ» ТА «ДОСЛІДНИЦЬКОМУ» КРУЇЗНОМУ ТУРИЗМІ

Розглянуто експедиційний сервіс у «льодовому» і «дослідницькому» круїзному туризмі.

Ключові слова: *круїзний туризм, «дослідницький» круїз, «льодовий» круїз, експедиційний сервіс.*

Рассматривается экспедиционный сервис в «ледовом» и «исследовательском» круизном туризме.

Ключевые слова: *круизный туризм, «исследовательские» круизы, «ледяные» круизы, экспедиционный сервис.*

The article is devoted to expeditionary service in «ice» and «research» cruising tourism.

Key words: *cruising tourism, «research» cruise, «ice» cruise, expeditionary service.*

Згідно зі «Словником іншомовних слів», одне зі значень терміна «експедиція» (крім «розсилки товарів, кореспонденції» і «відправлення військ для здійснення операцій у віддаленій місцевості») — це «відрядження групи людей зі спец. метою, завданням» [6, с. 290].

Відповідно до інших джерел (наприклад, «Вікіпедії»), експедиція — це подорож або мандрівка з пізнавально-дослідницькими цілями. Утім, у жодному із джерел не йдеться про експедиційний туризм. Однак ознаки його виникнення, на нашу думку, наявні. Щоправда, йдеться поки що не про окремий, самостійний вид туризму, а про експедиції в контексті того чи іншого різновиду туристичної подорожі. Розглянемо цю нову туристичну послугу на матеріалі круїзного туризму.

Нині круїзний туризм є надзвичайно популярним видом міжнародного морського туризму. Узагалі, морські круїзні маршрути відмінні особливостями їх організації. Так розрізняють кільцеві маршрути в певному басейні, наприклад, Середземного моря, із відвіданням 18-20 портів різноманітних приморських країн і популярних морських курортів. Інший різновид — маршрути «open jaw», наприклад, навколо Європи, Скандинавії та ін., коли туристи прямують тільки в один кінець маршруту. Існують короточасні виходи в море на 2-3 дні. Нерідко такі рейси використовуються для спеціальних цілей, наприклад, організації грального бізнесу: так, в Ізраїлі гральний бізнес заборонено, але на судах, які виходять за межі територіальних вод країни, такі азартні розваги дозволено. Мають місце і прогулянкові екскурсії у відкрите море, довгострокові маршрути й навколосвітні подорожі до 1 року [7].

Найбільшим ринком-постачальником круїзних туристів є США. Децю поступається йому Великобританія, а третє місце у світі на

ринку круїзів посідає Німеччина. Попитом на круїзні плавання відзначаються Франція, Італія, Швейцарія [7]. Останніми роками зростає популярність цього виду туризму в Російській Федерації і певною мірою в Україні.

Незважаючи на ці зрушення, поняття «круїзний туризм» у вітчизняній науковій літературі практично не трапляється. Ні в «Туристському словникові-довідникові» В. Федорченка й І. Мініч [9], ані в одному з «найсвіжіших» видань із красномовною назвою «Сучасні різновиди туризму» М. Кляпа і Ф. Шандора [3] про круїзний туризм і не зазначено. Водночас, цей термін інтенсивно використовується в публікаціях вітчизняних ЗМІ, а в російському науковому дискурсі є повноправним серед категорій і понять сучасної туристології. Так, А. Бабкін у своєму підручнику круїзного туризму присвятив окрему главу [1]. На його думку, круїзний туризм поєднує декілька видів туризму — рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний.

Якщо вітчизняна наука оминає такий феномен, як круїзний туризм, то вона ігнорує і новітні тенденції в контексті цього туризму, однією з яких, на нашу думку, є поширення туристичних експедицій. Усунути означений недолік спробуємо в цій статті, мета якої полягає у визначенні поняття «туристична експедиція», а також характеристик сервісу, який надається під час її здійснення.

Матеріалом, на основі якого розглядатиметься це питання, обираємо нові, можна сказати, ексклюзивні різновиди круїзного туризму, що визначаються як «льодовий», або «дослідницький», або «круїзний туризм у високих широтах».

Ні «льодовий», ані «дослідницький» туризм поки що не є усталеними поняттями сучасної туристології (виняток — підручник російського автора А. Бабкіна [1], в якому використовується перший термін), хоча в публіцистичному дискурсі вони вже почали вживатися. Згідно з А. В. Бабкіним, «льодові» круїзи — це круїзи за маршрутами до Арктики й Антарктики. Він зазначає, що «за останні роки стали популярними круїзні маршрути до берегів Антарктиди і до Північного полюса». «Льодові» круїзи здійснюються цілорічно: влітку — до Арктики, взимку основний напрямок — Антарктида. Зокрема, до Арктики круїзи пропонує американська компанія Quark Expedition, яка організовує їх на російському криголамі «Капітан Хлебников» за маршрутом Шпіцберген - Гренландія — Канада — Чукотка — Шпіцберген [1]. Вартість льодових круїзів є високою: від 10 до 18 тис. дол., — однак, як зазначає автор, щорічний попит стабільно зростає на 2 %, причому здебільшого завдяки російським туристам. Утім, перші російські «льодові» круїзи відбувалися ще на початку розвитку радянського туризму. Так, 1931 р. радянська організація, яка отримала монополіне право на здійснення іноземного туризму в СРСР — «Інтурист» (до травня 1929 р. іноземний туризм забезпечував

Радторгфлот — О. Л.), спільно з Інститутом Арктики організувала унікальний круїз по Північному Льодовитому океану на криголамах «Малигін» до берегів землі Франца Йосифа. Серед учасників цього дослідницького круїзу був і відомий арктичний дослідник Умберто Нобіле [8, с. 56]. Цей круїз, на нашу думку, можна вважати першим дослідницьким круїзом у СРСР.

Нині день на російському туристичному ринку існують подібні пропозиції. Так, на атомоходах «Росія» і «Ямал» з Мурманська регулярно здійснюється туристичний маршрут до Північного полюса. Маршрут пролягає з Мурманська через землю Франца Йосифа на Північний полюс і далі повертає назад до Мурманська із зупинкою на північному і південному берегах островів Північна Земля. На Північному полюсі для туристів влаштовується одноденна стоянка і пропонується широкий асортимент розваг: барбекю, святкування Нового року, якщо круїз припадає на новорічні свята, і навіть купання в ополонці. Незважаючи на високу вартість круїзу — від 15 тис. дол., — попит на нього є доволі високим [5].

Популярні також круїзи до льодовиків Гренландії й Ісландії. Згідно з даними цього ж джерела, тільки на Алясці обслуговується близько 400 тис. туристів на рік [5].

Здійснюють російські судна круїзи і до Антарктики. В Антарктиді туристи з круїзних лайнерів на гвинтокрилі або катері відвідують узбережжя шостого континенту. Також під час круїзу також туристи мають можливість у спеціальних апаратах зануритися на великі глибини, аби поспостерігати за життям у підводному царстві. Як круїзні лайнери використовуються російські науково-дослідницькі кораблі, такі як, «Академік Іоффе» [5]. Прикладом подібних підводних експедицій є занурення туристів для огляду «Титаніка».

Отже, маємо перший приклад туристичної експедиції: вона здійснюється як факультативна мандрівка з круїзного лайнера, криголама або науково-дослідницького судна за допомогою спеціального спорядження й автономного транспортного засобу з пізнавальною або пізнавально-розважальною метою.

На відміну від екскурсій, туристична експедиція — це завжди транспортна мандрівка. У контексті круїзного туризму — факультативна подорож зі спеціальним транспортно-технічним забезпеченням. Можливий і інший варіант туристичної експедиції: водні круїзи можна комбінувати з факультативною подорожжю за допомогою повітряного транспорту. Наприклад, у Російській Федерації річковий круїз Єнісеєм поєднується з перельотом до Північного полюса [5].

Норвезька компанія Hurtigruten пропонує унікальну подорож на судах MS Fram і MS Nordnorge до Антарктиди, а також до Гренландії і Шпіцбергену. Hurtigruten визначає ці подорожі як дослідницькі круїзи, на відміну від російського визначення їх як «льодових» [2]. Інколи компанія цілий круїз подає як експедиційний [2, с. 19].

Здебільшого ж експедиційна подорож складає один з етапів круїзу або, може розглядатися як послуга, що надається під час його здійснення. Так, під час круїзу з промовистою назвою «Царство білого ведмеда» (до Шпіцбергену) передбачено висадки на берег за допомогою спеціального катера. Мета цієї висадки суто пізнавальна: спостереження за білими ведмедями в їх природному середовищі існування. Перед цією висадкою туристам читається цикл лекцій, для чого на час круїзу як експертами на борт експедиційно-круїзного судна MV Polar Star запрошують науковців — фахівців з відповідних галузей природничих наук [2, с. 5].

Статус експедиції надається і факультативній поїздки з висадкою на острів Скіолдунген під час круїзу компанії Hurtigruten до Східної Гренландії та Ісландії [2, с. 10]. Мета експедиції подібна: дослідницько-пізнавальна. Об'єкт її інтересу — важкодоступні місцевості незайманої природи.

Усі маршрути дослідницького круїзного туризму компанії Hurtigruten обов'язково передбачають курси лекцій науковців для туристів майже щоденно. Фахівці також супроводжують туристів під час експедицій, коментуючи процес спостереження природних об'єктів. Подібні лекції та бесіди в круїзі за маршрутами до Антарктики проводять експерти з природничої історії [2, с. 14]. Туристичні експедиції передбачають відвідування колоній пінгвінів (зокрема, висадку на Браун Блафф — Коричневу скелю на західному узбережжі півострова Табарін), експедицію з метою спостереження за процесом льодоутворення, спостереження дикої природи, відвідування антарктичних станцій, зокрема на острові Петерманн, яка підтримується і співробітниками української станції ім. Вернадського, розташованої неподалік [2, с. 17]. Передбачаються експедиції з висадкою на мис Горн. Забезпечують ці експедиції спеціальні катери.

І під час менш екстремальних морських круїзів компанія Hurtigruten пропонує туристичні експедиції. Наприклад, окремий тур зі статусом експедиції: «Експедиція за китом-убивцею на Лофотоне». Тур триває від 2 до 3 днів. Мета — спостереження за дельфінами-касатками в їх природному середовищі існування. Під час експедиції — висадки на берег із ночівлею та пересадкою на човен — туристів супроводжує гід, який і до експедиції, і під час експедиційної подорожі надає послуги з інформаційного забезпечення [10, с. 8].

Під час круїзу навколо узбережжя Норвегії на її крайній північній точці — Кіркенесі — для туристів передбачена експедиція на снігоходах [10, с. 43]. Подібна експедиція пропонується і в Лапландії [10, с. 48]. Експедиція має статус екстремальної. Туристи екіпіруються теплим одягом і взуттям, оскільки пересуватимуться самостійно і просто неба, «озброюються» відповідним спорядженням. Перед експедицією проводиться обов'язковий інструктаж, інструктори супроводжують туристів і під час подорожі. Утім, передбачається і самостійне

керування туристом снігоходом, щоправда для цього необхідно мати водійські права. По закінченні експедиції — пригощання гарячою кавою, сушеним м'ясом оленя та солодощами, до речі, російськими.

Крім цього, у цьому виді туризму, читаються пізнавальні лекції стосовно географічних, кліматичних характеристик місцевостей, які передбачається відвідати під час експедиції, а також з етнографії.

Ще одна експедиція — на човнах по річці Пасвік у напрямку російського кордону [10, с. 48]. Вона здійснюється також разом з інструктором і обов'язковим лекційним супроводом.

Під час круїзу в південному напрямі проходить експедиція за морським орлом, дістатися до місць гніздування якого надзвичайно важко [10, с. 44]. Вона також відбувається на човнах, на яких необхідно пройти вузьку протоку [10, с. 49]. Але іншої можливості спостерігати за цими птахами в природних умовах немає.

Ще одна експедиція — за Полярне коло — передбачається тоді, коли експедиційно-круїзне судно перетинатиме 66 градус північної широти — арктичне або полярне коло [10, с. 44].

Експедиція на землях Арктичного кола проходить по Норд Фьорду вгору до водоспаду Наттморега, що падає з висоти 300 м. Туристів під час експедиції супроводжує гід з лекцією щодо географічних та інших характеристик місцевості та історії війн. Метою є відвідання льодовика Свартисен — другого за розмірами в Норвегії. Принагідно можна поспостерігати за китами і морськими орлами. Екстремальні умови експедиції в тому, що у фьорді може бути надто сильна течія, що інколи призводить до зміни маршруту і запланованої програми [10, с. 50].

Крім компанії Hurtigruten, подібні круїзи, зазвичай у північній півкулі навколо Норвегії, здійснюють лайнери компаній Fjord Line, Color Line Cruises, Norwegian Cruises Line (NCL). Щоправда остання компанія більше спеціалізується на традиційних круїзах.

Так, Norwegian Epic 5*, який був виготовлений у червні 2010 р. втілює усе, що досягнуто круїзною компанією за останні роки. Інноваційна концепція Freestyle Cruising — «Круїзи у вільному стилі» — надає туристам можливості відпочивати так, як хочеться: на борту «дозволено все».

Жодних розкладів, обідніх змін, тим більше вечірньої форми одягу за вечерею, складнощів під час висадки, негнучкої системи розміщення. Norwegian Epic позиціюється як лайнер майбутнього, лайнер, де кількість технічних новинок перевищила всі мислимі межі. На лайнері туристам пропонується неймовірний вибір розважальних послуг, яких немає на жодному іншому круїзному кораблі.

Компанія ж Hurtigruten, крім круїзно-експедиційних лайнерів MS Fram, MV Polar Star і MS Nordnorge, залучає інші пасажирські судна, щоправда, лише в північному регіоні: MS Midnatsol, MS Trollfjord, MS Finnmarken, MS Nordnorge, MS Polarlys, MS Nordkapp,

MS Nordlys, MS Richard With, MS Kong Harald, MS Vesteralen, MS Lofoten. Її судна менші за розмірами і значно скромніші за набором сервісних пропозицій. Зазвичай, вони оснащені джакузі (в каютах с'ють), з комунікаційних послуг — Інтернет і телебачення. Лише на MS Finnmarken є відкритий басейн, фітнес-зали, салон краси, масажний кабінет, перукарня. Водночас вони характеризуються зручними умовами для огляду завдяки великій кількості вікон.

Отже, можна дійти висновку, що проаналізовані види круїзного туризму передбачають т. зв. експедиційний сервіс. На відміну від звичайних екскурсій, експедицію, що здійснюється під час «льодового» або «дослідницького» круїзу, можна розглядати як факультативну подорож з метою спостереження за явищами або об'єктами живої та неживої природи, в якій турист бере участь як активний суб'єкт і яка здійснюється за допомогою додаткового спеціального транспорту і спорядження за умов підвищеної уваги до безпеки подорожі зі сторони спеціально підготовленого персоналу, котрий обслуговує круїз. Тому подальші наукові пошуки в цьому напрямку будуть присвячені пошукам шляхів вирішення проблем розвитку круїзного туризму в Україні.

Нині Україна свого морського круїзного флоту не має. Щодо морських круїзів, то наші співвітчизники користуються послугами найпотужніших круїзних компаній або, точніше, холдингів. Наприклад, Carnival Corporation — мегахолдинг, до якого входять такі круїзні компанії: Costa Cruises (Італія), Carnival Cruise Line, Princess Cruises (США), Cunard (Велика Британія), Holland America Line (Голландія); Royal Caribbean Ltd — містить круїзні компанії Royal Caribbean International, Celebrity Cruises та ін. Тому подальші наукові дослідження в цьому напрямі пов'язані з пошуками способів вирішення проблем розвитку круїзного туризму в Україні.

Список літератури

1. Бабкин А. В. Специальные виды туризма. [Електронний ресурс] / А. В. Бабкин. Електрон. дан. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. — 252 с. — Режим доступу — http://tourlib.net/books_tourism/babkin12.htm. — Назва з екрана.
2. Гренландія. Шпицберген. Антарктика. Исследовательские путешествия. Каталог. — Hurtigruten, Narvik, Norway, 2010. — 24 с.
3. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму/ М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. — К. : Знання, 2011. — 334 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
4. Морські круїзи. [Електронний ресурс]: Режим доступу — http://crk-knteu.kiev.ua/72536-Morskie_kruizu.html — Назва з екрана.
5. Норвегія. Каталог 2009. — СПб. : Premium Press, 2009. — 66 с.
6. Словник іншомовних слів / За ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. — вид. 2-е, випр. і доп. — К. : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1985. — 966 с.
7. Спеціальні види туризму. [Електронний ресурс] Archive for the Круїзний туризм Category: Режим доступу — <http://spectur.ru/category/kru%D1%97znij-turizm> — Назва з екрана.

Розділ 1. Теорія та історія культури

8. Федорченко В. Історія туризму в Україні: навч. посібник / В. Федорченко, Т.А. Дьорова. — К. : Вища шк., 2002. — 195 с.
9. Федорченко В. Словник-довідник туристських термінів / В. Федорченко, І. М. Мініч — К. : Вид-во «Дніпро», 2000. — 156 с.
10. Хюртирютен. Красивейший круиз в мире. Туристические предложения от Хюртирютен. Зима 2008/2009 и осень 2009. Каталог. — Hurtigruten, Narvik, Norway, 2008. — 52 с.

Надійшла до редколегії 10.09.2013 р.